

Da Høvåg kirke kom på folkets hender

Skuespill framført i Høvåg kirke under feiringen av 300-årsjubiléet for allmuens overtakelse av kirka, 15/11-2023.

Året er 1723. Den store nordiske krig er over, og kongen er i beit for penger. Han beslutter å selge kirker og kirkegods. Allerede i 1721 hadde allmuen i Høvåg forsøkt å få kjøpt kjerka, men mislyktes. I 1723 stiller de igjen til auksjon i Arendal (?) hvor flere av Nedenes prostis kirker er til salgs. Fire valgte representanter, trolig bygdas mest betrodde menn, bød, forhandlet og vant!

Karaktérliste:

Knud Biørnsen Trøe (ca. 1676-1743) – lensmann og velhavende. Opprinnelig fra Birkenes.
Skuespiller: Anders Bjørnholmen

Andreas Hoversøn Steendahl (ca. 1687-1759) – storbonde på hovedbruket på Steindal.
Kirkeværge. Skuespiller: Geir Ribe

Torgius (Terje) Tellefsøn Yttre Aarsnes (ca. 1676-1760) – velhavende bonde på Yttre Aarsnes.
Bonde og tidligere matros under krigen. Kirkeværge. Skuespiller: Lars Gunnar Bergstad

Børre Telljsøn Indre Aarsnes (ca. 1693-1761) – velhavende bonde fra Indre Aarsnes.
Opprinnelig fra Birkenes. Skuespiller: Torbjørn Ribe

?- gjestgiververtinne i Hellesund. Skuespiller: Vibeche Grødum

Torstein Kristensen – skysskaffer og gjestgiver i Hellesund. Skuespiller: Odd Aksel Bergstad

1. Akt: De fire samles i gjestgiveriet i Hellesund og legger ut sjøveien til Arendal.

Torgius og Børre er kommet og står ved et bord med hvert sitt glass. Taler lavmælt om hummerfiske og været som har vært kontrari det siste belet.

Det går i døra og Marte tar imot de to andre:

Vertinnen: Her kommer gode folk til Hellesund i kveld. Velkommen ska der vere, både lensmannen og Andreas Hoversøn. E håber rektig turen fra Trøe og Steindal har vært behagelig. Dei andre to sidder her og bier. Nå skal det bli mad og kvile før den viktige reisa til Østlandet.

Alle fire: håndhilser og ønsker hverandre god kveld. Blir servert genever.

Børre: Hå seier lensmannen? Det va et stort oppdrag mi fekk forleden. Tror du mi kommer tomhendt heim?

Knud: Du har rett, det er svert, men ikkje umaulig. Tida har gått, og kongen e ikkje mindre lysten på å sele nå enn sist. Mi har daler og skilling nok, og folk i ryggen, så mi må la det stå til i Guds navn.

Torgius: Så sant, så sant. Kommer mi bare heilskinna te Arendal i tide, så e mi berja, trur nå e. E veid krigen var dyr både i liv, lemmer og mynt. Så kongen e i beit.

Andreas: E håber og trur dere har rett i alt, men embedsfolket stiller nok godt beslått på auksjonen. Mi skylder dei 12 og resten av sognet å stå imod, og mi må helst helst komme heim med både kjerka og kjerkegodset. Mi må'kje komme drivanes tebage med strøm og vind tomhendte!

De tre andre: nei så menn.

Knud: Pengane er sikra og vel bevart. Kommer mi skabendes til Arendal, så skal dette gå riktig godt. Fogden er ingen urimelig mann når han får sitt uden for møte bry.

Torstein Kristensen (gjestgiveren og skysskaffereren) kommer inn:

Torstein: God kveld mine aktede herrer. Ikke hver dag vi har glæden av å huse og beverte bygdas mest aktverdige menn med slikt et for bygden storslagent forehavende. Skyssbåden ligger klar ved bryggen. De udvalgte armstærke unge drænge er klar henved femtiden, og været blir nok tålelig. Så håper jeg natten blir rolig. De ballstyrige hollendere i havnen vet lensmannen er her!

Vertinnen kommer inn og avbryter med:

Jamenn, da mine herrer, e maden servert. Velkommen til bords, om dere tar til takke.

Alle: takker i munnen på hverandre og reiser seg og forlater rommet.

2. Akt: I Arendal, etter auksjonen.

De fire er samlet om kvelden for å gjøre opp status etter en vellykket auksjon, ivrige etter å komme heim for å fortelle nyheten. Kirka er sikra, og godset med.

Børre: Nei, dette va ubegribelig. Her står mi med både kjerka og godset. Firehondreogsyttiseks daler gjekk, men mi fekk det mi ville ha.

Knud: Ja det gjekk godt og vel. Bere for oss enn for mange andre bygder der dei griske embedsfolkene stakk agårde med gods og brug, mens kjerka og udgiftene endte hos allmuen.

Torgius: Makta kommer ein ikkje riktig til livs, men mi må vere godt tilfreds. Faar mi bare solgt noe gods, saa skal ikkje bygdefolk li for møte for kjerka si.

Andreas: Ja det er velsigna, men billi blei det jo ikkje. Fogden og fullmektigene og tjenerne skal ha sitt, tillige Søren Lillesand for skjøde, aleine ikkje lide for ein bedde papir. Men alt i alt har mi ikkje gjort skam på reisepengene.

Knud: Men nå spørs det å bygdas folk seier te dei 12 vidløftige vilkårene. Greier mi å berette dei til alles tefredshed? Det bler ikkje billi å holde kjerka i stand og betale dei mange avgiftene te kongen, bispen, stiftet og allting. Til og med domkirka og skolen i Kristiansand.

Børre: Ja, kjerka e vår, men ikkje uden svie når det lier hen. Greier mi ikkje vedligehold og skatt, tar kongen sitt tebage. Tiende og skatter slepper mi ikkje. Godt at mi gjorde kjerka i god stand for to-tre år siden.

Torgius: Ja så menn må mi betale missionen i Finnmark og kjerka i England! Og te og med bispefrua! Hører alt det sukkes i krogene i kjerka når mi seier dette.

Knud: jaja, det går nok. Det viktigste e at mi redda både kjerka og godset til velsignelse for bygda, uden embedsfolkenes innblanding. Høvær kunne dei visst avstå uden stor forsagels. Det e det beste mi kunne vente, og nå må mi bare komme heim.

Torgius: Så sant at. Der e mi forligt og fornøyd. Og her ventes god bør fra nordost, i klar høstsol og høy himmel. Mi fortente geneverskålen hos fogden, og heime venter dei 8 andre og høy og lav i Høvær på godt nytt. Pungen din e lettere, lensmann, så kollseiler mi kan det enda gå godt!

Dei fire trykker hverandre i hendene og går til kvile.

3. Akt: I Høvær kjerke der dei fire møder menigheten med nyheden.

Knud: Agtede bygdefolk, mi reiste for dere til Arendal med håb om å sikre kjerka og godset til det beste for bygda. Og kongens auksjon va som venta ein selsom hendelse. Lievel gjekk det godt for oss.

Andreas: Her står mi med fogden Christian Flors kvittering for firehondreogsyttiseks daler som vederlag for kjerka og godset. Så må mi tillige betale udgifter til fogden og skjøde og reiser. Så det heile beløb blei 512 daler og 12 skilling. Ikkje billi, men heller ikkje for dyrt.

Torgius: Og mi blei ikkje lurt for godset slig det skjedde i mange andre sogn. Mange sogn endte med å betale dyrt for kleine kjerker og uden salgbart gods.

Børre: Kjerka bler oss te velsignels i det uendelige, og det e det viktigste. Og det e deres fortjenest av di dette ikkje kunne ha hendt uden deres donasjoner. Sjelden har dere vel gjett te ein bere sag.

Knud: Kjøbet kommer lievel ikkje uden betingelser. Greier mi ikkje holde kjerka i god stand, tar kongen henner tebage. Tiende og skatter til biskop, domkirken og skolen og andre viktige sager må mi enda betale. Ja, så vel missionen trenger sitt.

Andreas: Det viktigste nå med det samme er å få jordegodset i bruk te god pris. Da kan mi greie udgiftene. Her er tebud på Indre Aarsnes, Kvaase, Røssnes, vestre Ørsland, samt Vester hove i Eide sogn. Dette veid dere om, og nå må mi 12 sette i gang.

Knud: Men dette er en gledens dag. Og mi fire takker dere alle for tilliden dere så storsinnet har vist oss. La kjerka bli til velsignels, glede og trøst i mange, mange år heretter- kanskje heilt inn i evigheden!

OA, 3. versjon, 15/11-23